

Expo 58 herdacht

Over nostalgie en historische ervaring

WILLEM ERAUW *

Tussen 17 april en 19 oktober van het afgelopen jaar werd ons land ondergedompeld in de sfeer van Expo 58. In tal van tentoonstellingen, evenementen, publicaties van boeken, bijlagen bij kranten en tijdschriften, websites en dvd's wordt de bezoeker, lezer en kijker uitgenodigd zich in te leven in dat symboolmoment van vijftig jaar terug. In de manier waarop dit naar het brede publiek wordt gepresenteerd, lijkt nostalgie het sleutelwoord. "Het cultuurjaar 2008 lijkt één lange orgie van nostalgie te worden, met de herdenking van Expo 58 als hoogtepunt", klonk het op 17 april in *De Morgen*.

Droomwereld

Heeft men de Expo als kind of jongeling bezocht of niet, iedereen kent de sfeer van toekomstgericht optimisme die alles wat met de Expo 58 te maken heeft, uitstraalt. Het atomium, dat sinds enkele jaren in zijn oude glorie is hersteld, is het indrukwekkende restant van dat scharniermoment in de naoorlogse geschiedenis van ons land. Mede door de opkomst van de audiovisuele media, was de maatschappelijke impact van de Expo veel groter dan bij de wereldtentoonstellingen die sinds einde van de negentiende eeuw tot in de jaren dertig in België waren georganiseerd. Nog meer dan het exposeren van de nieuwste verwezenlijkingen in wetenschap, industrie en techniek, klonk de boodschap van hoop op een humanere

wereld door, na de catastrofe van de Tweede Wereldoorlog en ondanks de spanningen van de Koude Oorlog. Met ruim veertig miljoen toegangsbewijzen op zes maanden tijd -bezoekers die de Expo meermaals bezochten meegeteld- werden de verwachtingen ruimschoots overtroffen, een succes dat er zeker heeft toe bijgedragen dat Brussel zich vandaag als Europese hoofdstad op de wereldkaart kan plaatsen. Brussel en bij uitbreiding het gehele land was gedurende een half jaar een internationale trekpleister, die ook enkele honderdduizenden toeristen uit Amerika aantrok.

De achttien miljoen bezoekers, waarvan zeven miljoen Belgen – vierde vijfde van de Belgische bevolking! – vergaapten zich aan de tientallen paviljoenen, waarmee de Heizelvlakte was volgestouwd. Door de modernistische architectuur en de technische nieuwigheden leek men letterlijk de toekomst in te stappen, een stralende toekomst van hypermoderne wetenschap en techniek die ten dienste van een humane wereld zou staan. In een tijd toen nauwelijks één op tien gezinnen een auto, een televisie of een wasmachine had, bood de Expo 58 een blik in een ideale droomwereld. Vele aspecten die onze hedendaagse maatschappij kenmerken, kwamen in de Expo tot uiting: massaconsumptie, globalisering, de eerste computers, trendy vormgeving en design...

Aan de hand van een vijftal boeken, die naar aanleiding van vijftig jaar Expo 58 zijn gepubliceerd, wil deze tekst bijdragen tot de reflectie over de representatie van dit recente stuk geschiedenis¹. In de mate dat geschiedschrijving moet uitgaan van rationele kennisverwerving, lijkt het begrip nostalgie slechts een amateuristisch bijproduct te zijn waarmee de zoektocht naar de objectieve historische waarheid geen uitstaans heeft. Desalniettemin is het de bedoeling van deze tekst om de nostalgie, waarin de herdenking van Expo 58 baadt, te betrekken in een geschiedtheoretische reflectie over onze omgang met het verleden.

Wetenschappelijke geschiedschrijving

Zowel de wetenschappelijke als de populariserende publicaties focussen sterk op beeldmateriaal en foto's van Expo 58 en de zgn. Expo-stijl. In alle boeken krijgt het beeld een even grote plaats als de tekst. Ze zijn dus niet alleen geschreven om het fenomeen Expo 58 te begrijpen in zijn historische context. In hun pogingen om een beeld te geven van de Expo, zijn het ook kijkboeken, evenzeer op ervaring als op kennis gericht. Door het beeld worden de emoties evenzeer als het verstand van de lezer aangesproken.

In bijna alle titels van boeken en themanummers die tijdens het jubileumjaar over Expo 58 verschenen, weerklinkt de toekomstgerichte roes waarin de Expo plaatsvond. Een 'wonderlijk feest', een evenement 'tussen droom en werkelijkheid', Expo 58 als de spiegel van 'een wereld die een nieuwe toekomst bouwt', de 'wondere wereld van Expo 58', 'de grote ommekeer'. Andere publicaties en tentoonstellingen focussen op de nostalgie waarin de herinneringen zijn ingebed: een alternatieve tentoonstelling van Expo 58-objecten presenteert zich als 'een nostalgische trip door de tofste Expo 58-verzameling'². Bezeten door Expo 58 laat Rudolph Nevi geen twijfel over de bedoeling van zijn boek 'Expo 58. Nostalgie in 400 foto's'.

Ondanks de parallellen, komen de ervaringen en de herinneringen aan de Expo in de vijf boeken op een zeer verschillende manier aan bod. De boeken van Gonzague Pluvinage en France Debray, die zich als wetenschappelijk verantwoorde geschiedschrijving profileren, geven uitgebreide verklaring en context van het hoe en waarom van de Expo 58³. Ze doorgronden de meest uiteenlopende aspecten van de Expo op gebied van de economie, cultuur, maatschappij en wereldbeeld. In

-
- 1 GONZAGUE PLUVINAGE (red.), *Expo 58. Tussen droom en werkelijkheid*, Archief van de Stad Brussel/Algemeen Rijksarchief/Lannoo, 2008; FRANCE DEBRAY, *Expo 58. De grote ommekeer*, Borgerhoff Lambriqts, Gent 2008; ANNICK LESAGE, *Expo '58. Het wonderlijke feest van de fifties*, Standaard Uitgeverij, Antwerpen 2008; RUDOLPH NEVI, *Expo 58. Nostalgie in 400 foto's*, Rudolph Nevi/uitgeverij Van Halewyck, Leuven 2008; JOHANNA KINT & JOHAN STUYCK, *Expo 58 vijftig jaar later. Resten van de toekomst*, Oogachtend, Leuven 2008.
 - 2 Tentoonstelling *Expo 58 In Color* met objecten van Expo 58-verzamelaar François Van Kerckhoven, Amerikaans Theater, van 17 april tot 15 juni, georganiseerd door Radio 2.
 - 3 Ze werden ook in het Frans uitgegeven: GONZAGUE PLUVINAGE (red.), *Expo 58. Entre utopie et réalité*, édition Racine, Bruxelles 2008, en FRANCE DEBRAY, *Expo 58. Le grand tournant*, La Renaissance du Livre, Bruxelles 2008.

- Het paviljoen van Joegoslavië werd heropgebouwd als het Sint-Pauluscollege in Wevelgem en is een van de best bewaarde restanten van Expo 58. Het open en transparante karakter van het paviljoen is bij de heropbouw gedeeltelijk verloren gegaan door muren, wanden en panelen, nodig om de klaslokalen in te richten. (Foto Rudolph Nevi, alle rechten voorbehouden)

inleidende hoofdstukken wordt aandacht besteed aan de wereldtentoonstellingen die sinds midden negentiende eeuw in verschillende Europese hoofdsteden werden georganiseerd. De jarenlange voorbereiding, wereldwijde promotie en marketing voor de Expo 58 worden gekaderd binnen de economische belangen voor vele Belgische bedrijven, die met hun producten op de Expo konden uitpakken. De aanwezigheid van de internationale organisaties wordt geschetst binnen de groeiende Europese samenwerking, die van de Verenigde Naties binnen de evolutie van de naoorlogse wereldpolitiek. In het overzicht van de landen die op de uitnodiging waren ingegaan, wordt steeds gefocust op het contrast tussen het bombastische paviljoen van de Sovjet-Unie en het transparante bouwwerk van de Verenigde Staten. Ook andere landen met indrukwekkende paviljoenen komen uitgebreid aan bod, zoals het architecturale pronkstuk van Frankrijk of de markante aanwezigheid van het Vaticaan. De presentatie van de kolonie Congo, die dat in de ogen van de tijdgenoten nog lang zou blijven, wordt beschreven tegen de achtergrond van de dekolonisatie. Van de 43 paviljoenen op de buitenlandse sector van de Expo, waren er trouwens heel wat die zich slechts enkele jaren voorheen van het moederland hadden afgescheurd, zoals Marokko, Tunesië of Soedan.

De gestage stijging van de levensstandaard, waaraan de Expo appelleert, is in de wetenschappelijke geschiedschrijving aanleiding voor socio-economische analyses, samen met het beeld van het alledaagse leven van de modale burger

in de jaren vijftig. Op vlak van infrastructuur en urbanisatie ondergaat Brussel in de aanloop naar Expo 58 een ware metamorfose. Oude volkswijken maken plaats voor hoogbouw, verkeersaders en invalswegen worden heraangelegd ten voordele van het autoverkeer, dat Expo 58 zal aantrekken.

Zo uitgesproken toekomstgericht Expo 58 was, zo uitgesproken was de hang naar het vertrouwde verleden in het aangrenzende Vrolijk België, een reconstructie van een historisch stadscentrum waar de bezoekers na het bezoek aan de Expo tot diep in de nacht plezier en vertier konden beleven. Het vertrouwde straatbeeld van een historische stadskern bood een tegengewicht en remedie tegen vervreemding en ontreddering, waarmee de hypermoderniteit de bezoeker van Expo 58 zou kunnen bedreigen. Kanttekeningen bij de snelle modernisering, het contrast tussen de futuristische droomwereld van Expo 58 en de dagelijkse realiteit van het overgrote deel van de bevolking, dragen ertoe bij om de boodschap van Expo 58 in vele nuances te interpreteren. Deze twee publicaties geven dus een veelzijdig beeld van de Expo in haar historische context. Context en omkadering vormen daarbij de remedie om de nostalgie het beeld niet te laten overheersen. Ook de tentoonstelling in het atomium hoede er zich voor al te zeer op de al te evidente nostalgische reflex in te zetten. Voorwerpen van Expo 58 worden slechts sporadisch tentoongesteld, tussen de foto's, affiches en andere documenten. Het doel het verleden verstandelijk te laten begrijpen, veeleer dan de bezoeker op zijn emotie aan te spreken, met "een coherent beeld van het fenomeen Expo

58, waarbij nostalgie zonder omkadering wordt geschuwd”⁴.

Getuigenissen, restanten

Als uitgave van het Algemeen Rijksarchief belichaamt *Expo 58. Tussen droom en werkelijkheid* de academische geschiedschrijving over Expo 58 in dit jubileumjaar. Het is samengesteld uit bijdragen van een tiental universiteitsprofessoren, historici van het Algemeen Rijksarchief en van het Brusselse stadsarchief. Nog meer dan in het *De grote ommekeer* van France Debray, valt de afwezigheid op van persoonlijke getuigenissen die andere publicaties en Expo 58-evenementen in overvloed aan het woord laten. In boeken van journaliste Annick Lesage of Rudolph Nevi, alsook in verschillende tentoonstellingen naar aanleiding van het jubileumjaar, worden talrijke getuigen opgevoerd die in pakkende verhalen en smeugige anekdotes hun emotie vaak de vrije loop laten. Wat Expo 58 voor individuele getuigen heeft betekend, wordt in het grote verhaal van de officiële geschiedschrijving genegeerd. Getuigen die in hun jonge jaren de Expo hadden bezocht of er hadden gewerkt, zijn bij Lesage of Nevi de schakels om het verleden terug te halen, een levende navelstreng die ons in contact brengt met de werkelijkheid van een halve eeuw terug. Een jonge knaap voor wie Expo 58 een eerste stap in een grote vreemde wereld buiten zijn dorp was, of een trotse fairhostess, die het enorme prestige van de Expo op zich voelde afstralen, getuigen vijftig jaar later over de onuitwisbare in-

drukken die hun verdere leven hebben getekend. De *petite histoire*, de luchtigheid en de nostalgie in deze getuigenissen zijn hier de rode draad waaromheen het grote verhaal van de Expo wordt gegeven.

De tentoonstelling *Expo 58 – In Color* ging in die omgekeerde hiërarchie nog een stap verder: op 17 april door Kurt Van Eeghem (koning Boudewijn) met speelse plechtstatigheid geopend, presenteerde ze zich als “nostalgische trip door de tofste Expo 58 verzameling”. Aan de hand van honderden objecten, voorwerpen en Expo 58-gadgets konden bezoekers zich onderdompelen in de Expo 58 sfeer, zonder zich om het historische hoe en waarom te hoeven bekommeren, zozeer waren de objecten in hun contextloze naaktheid geëtaleerd. In het gastenboek alleen maar lof over dit rariteitenkabinet van Expo 58. Hier was veel meer te zien dan op de officiële jubileumtentoonstelling in het atomium. Het contrast met het officiële geschiedbeeld kon niet groter zijn.

Waarschijnlijk was het weinig geloofwaardig geweest, had men in 1958 beweerd dat er vijftig jaar later een groots opgezet jubileum naar Expo 58 zou terugkijken. Hoe beklijvend voor de miljoenen bezoekers ook, alles zou na het einde van de Expo worden afgebroken. Enkele restanten zoals het Amerikaans theater en delen van trappen en muren van enkele paviljoenen zijn de luttele overblijfselen, vaak overwoekerd door het groen op de glooiende hellingen van de Heizelterreinen. In het laatste hoofdstuk doet Rudolph Nevi het verhaal van zijn zoektocht naar

⁴ Recensie van “Expo 58. Tussen droom en werkelijkheid”, in *Science Connection* 22, 7.2008, p.38.

restanten van allerlei paviljoenen die her en der in België zijn hergebruikt voor allerlei bestemmingen zoals scholen, zwembaden, magazijnen, fabriekshallen etc. In de begeleidende foto's is de tastbare fysieke aanwezigheid van de afwezige, voorgoed voorbij Expo 58 vastgelegd. Gedissocieerde en gedecontextualiseerde brokken verleden, die niet om betekenis of interpretatie vragen, maar des te meer nostalgie opwekken.

Kennis en ervaring

Zoals haar naam verraadt worden bij uitgeverij Oogachtend bijzonder in het

oog springende boeken gepubliceerd. *Resten van de toekomst. Expo 58 vijftig jaar later* focust vooral op het visuele aspect, op de vormgeving van die periode. Centraal is daarbij de ervaring die de bezoeker opdeed van de futuristische vormenwereld. De sensatie die Expo 58 bij de tijdgenoten opwekte wordt nog het best beschreven in een hoofdstuk over het Philips-paviljoen, een vreemdsoortige architectuur van Le Corbusier waarin men het *Poème électronique* kon beleven. Dit was het summum van ervaring, een “bombardement van de zintuigen”, waarbij “het minder gaat om het produceren van inhoud of betekenis dan wel

- De bezoekers konden via deze trappen, vanaf het Plein van de Wereldcoöperatie, Expo 58 verlaten. Op de hellingen van de Heizelterreinen heeft de a-historische natuur de overhand genomen op historische resten van Expo 58... (Foto Rudolph Nevi, alle rechten voorbehouden)

het intensifiëren van de ervaring van de bezoeker”⁵. De belichting en akoestiek gaven de ruimte een schijnbaar oneindig karakter. Dit paviljoen was misschien de meest bijzondere, maar zeker niet de enige “ervaringsmachine” op de Expo. De ervaringen in het Russische kinopanorama of het Amerikaanse circarama gaven aan de bioscoop een collectieve totaalervaring met een sterke ruimtelijke illusie van de projectie. Het tweede deel van het boek heet heel suggestief *Vergeet Expo 58*. Expo 58 was bedoeld om vergeten te worden, waaraan de auteur enkele markante reflecties koppelt die ons inzicht over de relatie met het verleden kunnen verrijken. Vergeten is in onze omgang met het verleden even cruciaal als herinneren. In dit jubileumjaar ligt het afwezig maken van het verleden in het vergeten aan de basis van de nostalgische hang ernaar.

De vraag is of de tegenstellingen in het verlenen van betekenis aan het fenomeen Expo 58 ons iets kan doen inzien over verschillende modi en modaliteiten waarin we ons tot het verleden kunnen verhouden. In de *common sense* van de professionele historici is de kous snel af. Daarvoor zijn ze al te zeer doordrongen van het wetenschappelijke kennisideaal, dat hen in de universiteiten is ingelepeld. Tegen de achtergrond van het ideaal van de geschiedenis als wetenschap kan alleen de eerste benadering – belichaamd in de academische geschiedschrijving – *au sérieux* worden genomen. De tweede geldt als amateuristisch, een door nostalgie besmette band met het verleden waarin

de emotie een afstandelijke objectiviteit belemmert. Rationeel begrijpen van de historische context moet de nostalgie intomen, emotionele getuigenissen moeten worden beteugeld en ondergeschikt gemaakt aan de objectieve zoektocht naar de historische waarheid.

In de gangbare praktijk van de historicus wordt neergekeken op vormen van contact met het verleden waar emotie de ratio overheerst. Ze staan een rationele houding tegenover de historische realiteit in de weg. Historici in ons land blijken een viscerale afkeer te hebben van emoties die de objectieve kennis van het verleden zouden vertroebelen. In de mate dat herdenkingen of herinneringen doordrongen zijn van emoties, vormen ze een relatie met het verleden die geen uitstaans heeft met de objectieve historische kennis. “Herinnering is geen toegangspoort tot kennis, ze mobiliseert het verleden voor een actueel politiek of maatschappelijk project. De geschiedschrijving eist dan weer het statuut van wetenschap op. Ze staat niet ten dienste van de politiek, ze heeft niets te zien met emotie”, klonk het enkele jaren terug in een aanklacht, ondertekend door tientallen historici van Belgische universiteiten en onderzoekscentra⁶.

De kennis, die de historicus kost wat kost wil afschermen van emotie, is een product van taal en tekst. Net zoals de filosofie in globo heeft ook de geschiedtheorie zich in de twintigste eeuw zozeer gefixeerd op taal, dat men geen raad weet hoe andere uitingen en manifestaties van het verleden

5 JOHANNA KINT & JOHAN STUYCK, *Expo 58 vijftig jaar later*, p.48.

6 “Het verschil tussen herinnering en geschiedenis”, in *De Morgen*, 25.1.2006.

binnen onze kennis te integreren. Niet-talige getuigenissen van het verleden worden dan binnen taal opgeslorpt, als afgeleiden van taal ondergeschikt gemaakt. Over foto's of geluidsmateriaal, die een niet-talig contact met het verleden bewerkstelligen, wordt gesproken in termen van discours en taal. Ook specialisten van audiovisuele representatie van het verleden, spreken vaak over het 'lezen' van film- en fotomateriaal⁷, waarmee impliciet een rationele omgang met dit bronnenmateriaal wordt bedoeld, die emoties onderdrukt.

Het blindstaren op het wetenschappelijke statuut heeft vele historici doen vergeten dat de vraag naar de wetenschappelijkheid van hun activiteit op zich geen wetenschappelijke vraag is. Dit gaat over ontologische apriori, die het verleden bepalen als een factueel analyseerbaar, beschrijfbaar, beheersbaar object, welomlijnde en onderscheiden stukjes verleden ingekapseld in steeds uitdeinende contexten, het verleden als in ruimtelijke metaforen gestolde tijd. Alhoewel de basiseigenschap van het verleden is er niet meer te zijn, hebben historici toch het gevoel er rationele greep op te hebben. Tot en met het laat-twintigste eeuwse postmodernisme is geschiedenis zozeer een afgeleide van tekst, context, betekenis en interpretatie geworden, dat voor contact of ervaring met een contextloos en geïsoleerd stukje verleden geen plaats is in het cognitieve schema. De historische ervaring, zoals die ook bij de Expo 58-herdenkingen wordt bewerkstelligd, wordt dan ook

soms afgeschilderd als een gevaar, een ziekelijk sentimentalisme dat het serene, afstandelijke, objectieve geschiedbeeld aantast.

Nostalgie en historische ervaring

Is het door historici verguisde begrip nostalgie dan van geen enkele betekenis voor onze kennis van het verleden? De vraag kan tot verrassende antwoorden leiden, wanneer we ze koppelen aan de problematiek van de historische ervaring, die in de geschiedtheorie tijdens de laatste jaren in het centrum van de belangstelling is komen te staan. Dit kan inzicht bieden in de verschillende soorten contact met en kennisverwerving van het verleden; en hoe die zich verhouden tot traditionele historische onderzoekspraktijk, zonder ons daarbij te laten intimideren door de banvloek die de gilde van historici uitspreekt over de emotionele band met het verleden. Het geschiedtheoretische onderzoek naar de schijnbaar verwarrende notie van de 'ervaring van het verleden', leidt tot een visie op de omgang met en kennis van het verleden die de strikt wetenschappelijke invulling van geschiedschrijving overstijgt. Die visie schept ruimte voor een vorm van 'in relatie treden' met het verleden waarbij ratio en emotie hand in hand gaan.

Was de geschiedtheorie gedurende een groot deel van de twintigste eeuw gefocust op de (on)mogelijkheid van kennis over het verleden en hoe die in taal en tekst vorm kan krijgen, sinds een tiental jaar is er

⁷ Zoals bijvoorbeeld Julie Maeck het verwoordde tijdens haar seminarie "La population du IIIe Reich : regards croisés entre film et histoire" in het SOMA op 16 april 2008.

een nieuwe stroming, die radicaal afrekenet met dit objectivistische waarheidsstreven. Ze is niet meer op kennis en taal gericht, maar op ervaring. Internationaal is het vooral de Groningse geschiedtheoreticus Frank Ankersmit die deze problematiek op de kaart heeft gezet⁸. Het kan met name aan de basis liggen van een nieuwe verhouding tussen ervaring van het verleden en historische kennis, waarbij ervaring primordiaal en voorafgaand aan kennis kan worden beschouwd. Daarbij staat de ervaring van een stuk verleden niet meer los of ondergeschikt aan de kennisverwerving, maar zijn de rollen omgedraaid. Het is pas door de ervaring van het verleden dat het een object van (wetenschappelijke) kennisverwerving kan worden. De moderne geschiedwetenschap in de negentiende eeuw kon pas ontstaan nadat de schokgolven van de Franse revolutie en de industrialisering de wereld onherkenbaar veranderd hadden in een tijdspanne van amper een halve eeuw. Pas door het bewustzijn van een verleden dat radicaal van het heden was afgescheurd, ontstond het object van kennisverwerving. Voorafgaand aan de epistemologie (mogelijkheden van kennisverwerving) staat dus de ontologie, de vraag naar het ontstaan en het wezen van het ervaringsobject.

Ook in onze tijd van globalisering, nieuwe media, internationaal veranderde machtsverhoudingen, *global warming* etc., hebben we het gevoel in een steeds snellere tijdsstroom te worden meegesleurd. Verleden en heden worden steeds sneller uit elkaar gedreven. Door dit voortrazen van de tijd kunnen tastbare, zichtbare brokken geschiedenis op een huiveringwekkende manier inbreken in het heden. Zelden denken historici na over het fenomeen tijd als basisvoorwaarde voor het ontstaan van hun onderzoeksobject. Ervaring van een discontinu tijdsverloop staat tegenover de regelmaat van de klokkentijd. Het blijken de breuken in ons tijdsbesef te zijn, die aan de basis liggen van ons historisch bewustzijn. De meest authentieke ervaring van die breuk met het verleden, ziet Frank Ankersmit in de nostalgie.

Veeleer dan een weemoedige hang naar het verleden, zoals het ook in de professionele geschiedschrijving wordt voorgesteld, verdient het begrip nostalgie een meer genuanceerde omschrijving⁹. Nostalgie is het paradoxale samenvallen van een sterke drang om de kloof met het verleden te overbruggen, met een besef van de onbereikbaarheid van dat verleden. Nostalgie vormt de nucleus van zijn fenomenologie van de historische ervaring, het is de meest intense vorm van

8 Een voorlopig laatste mijlpaal in deze evolutie is FRANK ANKERSMIT, *De sublieme historische ervaring*, Groningen, 2007, als uitwerking van het eerder in het Engels verschenen *Sublime Historical Experience*, Stanford University Press, 2005.

9 Met de kersverse publicatie van het tweeluik *België, een parcours van herinnering* (Bart Bakker, Amsterdam, 2008) onder hoofdredactie van Jo Tollebeek, in het bijzonder het tweede deel ervan (met ondertitel *plaatsen van tweedracht, crisis en nostalgie*), lijkt het begrip nostalgie een plaats in de professionele geschiedschrijving te krijgen. Alhoewel Jo Tollebeek er in de algemene inleiding van het tweeluik enkele zinnen aan besteedt (p. 22), wordt het begrip in Geert Buelens' inleiding bij het hoofdstuk *Plaatsen van nostalgie* (p. 335-338), niet nader gedefinieerd. Impliciet wordt nostalgie in zijn banale betekenis gebruikt, als simpele en sentimentele hang naar het verleden.

historische ervaring, en tevens de meest geschikte matrix om een ongrijpbaar thema als de historische ervaring te exploreren. In die hoedanigheid is het allerminst een randfenomeen van de omgang met het verleden en de geschiedkundige praktijk, maar was het de bron voor de fascinatie voor het verleden en stond ze aan de wieg van de geschiedbeoefening als academische discipline.

Geconfronteerd met getuigenissen en restanten van Expo 58, ervaren we een quasi fysiek contact met iets dat zich vijftig jaar geleden afspeelde, terwijl we tegelijkertijd de kloof tussen vandaag en toen des te scherper aanvoelen. Historische ervaring is dus geen ervaring van het afwezige voorbije verleden, maar van de spanning tussen verleden en heden, een spanning die in de nostalgie tot het uiterste wordt opgedreven. Het bewustzijn van die spanning vormt dan ook de basis voor de zgn. ‘vererfgoeding’ van het verleden, waarvan de herinneringsgolf van Expo 58 een zo sprekend voorbeeld is. Maar niet alleen in de erfgoedsector, ook in de onderzoekspraktijk van de professionele historici is de spanning tussen herinnering en geschiedenis de laatste jaren hoog op de agenda komen te staan. Aandacht voor een traumatische relatie met een oorlogsverleden, of onderzoek naar herdenkingscultus in het grootschalige project rond herinneringsorden, vergen een andere aanpak dan een op historische waarheid gerichte feitenkennis. Ook hier merken we hoe het verleden in ons innerlijk, in ons verstandelijke en emotionele wezen en bewustzijn kan doordringen. Het naïeve realisme dat geschiedwetenschap als een accumulatie van historische kennis beschouwt,

moet plaats maken voor het besef dat ervaring van het verleden voorafgaat aan historische kennis. Aan de hand van vele voorbeelden – van Burckhardt over Huizinga tot Simon Schama in onze tijd – toont Frank Ankersmit aan hoe vernieuwende geschiedschrijving, die ons een nieuw perspectief biedt op een bepaald stuk verleden, eerder ontkiemt vanuit een historische ervaring dan vanuit accumulatie van kennis uit de bronnen. De nostalgie, die de Expo 58 herdenkingen aan vele geesten heeft ontlokt, kan dan ook een goede aanleiding zijn om genuanceerder na te denken over onze relatie en omgang met het verleden en over het statuut van historische kennis.

* WILLEM ERAUW (*1965) is licentiaat geschiedenis (Universiteit Gent), verbonden aan het SOMA. Hij is auteur van *Koningin Elisabeth. Over pacifisme, pantheïsme en de passie voor muziek*, Gent 1995, en publiceerde tal van artikelen over uiteenlopende thema's omtrent cultuur- en ideeëngeschiedenis.